

ISSN: 2529-1580

2
0
1
9

4ο Διεθνές Συνέδριο για την Πρώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας

*Πρακτικά
Συνεδρίου
ΤΟΜΟΣ Γ*

**Εργαστηριακές Παρουσιάσεις - Εκπαιδευτικά Σενάρια -
Ηλεκτρονικά Ανηρτημένες Ανακοινώσεις**

SET: 978-618-84206-0-1

ISBN: 978-618-84206-3-2

Λ
Α
Ρ
Ι
Σ
Α

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

4^ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Λάρισα, 12 – 14 Οκτωβρίου, 2018

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

*Επιμέλεια Πρακτικών: Χαρίλαος Τσιχουρίδης – Ε.ΔΙ.Π. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δημήτριος Κολοκοτρώνης – Δρ. Πληροφορικής, Πρόεδρος Ε.Ε.Π.Ε.Κ.
Μαριάνθη Μπατσίλα – Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου, Θεσσαλία
Δημήτριος Λιόβας – Υπεύθυνος ΚΕΠΛΗΝΕΤ Λάρισας
Ηλίας Λιάκος – Τεχνικός Υπεύθυνος ΚΕΠΛΗΝΕΤ Λάρισας
Κωνσταντίνος Σταθόπουλος – Τεχνικός Υπεύθυνος ΚΕΠΛΗΝΕΤ Λάρισας
Ζήσης Καρασίμος – Εκπαιδευτικός Πληροφορικής
Γεώργιος Μαγγόπουλος, Εκπαιδευτικός Προτοβάθμιας Εκπαίδευσης*

ISSN: 2529-1580

SET: 978-618-84206-0-1

ISBN: 978-618-84206-3-2 (τόμος Γ')

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ – ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Το συνέδριο διοργάνωσε η Επιστημονική Ένωση για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας (Ε.Ε.Π.Ε.Κ.) σε συνεργασία με το **Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας** (Παιδαγωγικό Τμήμα Π.Ε., Τμήμα Βιοχημείας & Βιοτεχνολογίας), το **Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου** (Τμήμα Φιλολογίας), το **Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας** (Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων και Τμήμα Μηχανικών Πληροφορικής ΤΕ), το **Σύλλογο καθηγητών Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας Ν. Λάρισας**.

Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του Γαλλικού Ινστιτούτου Λάρισας - Γαλλική Πρεσβεία στην Ελλάδα, της Πρεσβείας των Η.Π.Α. στην Ελλάδα, της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών, του Δικτύου Εκπαιδευτικών 'Teachers for Europe' (T4E) και ήταν υπό την αιγίδα του **Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων**.

Συνδιοργάνωση: Περιφέρεια Θεσσαλίας και Δήμος Λαρισαίων.

Επιστημονική Επιτροπή

Steve Wheeler, Associate Professor, Plymouth University, UK

Paschalia Patsala, Head, English Studies Department, Honorary Lecturer and Research Fellow of the University of Sheffield, School of English

Timos Almpanis, Bed(Hons), MSc, SFHEA, PhD, Senior Lecturer in Teaching, Learning & Professional Development, University of Greenwich

Vassilis Chatzimpyros, Lecturer, Research Director, The University of Sheffield

Αναγνωστοπούλου Καλλιόπη, Δρ. Πολιτικής Επιστήμης

Ασπρίδης Γεώργιος, Αν. Καθηγητής Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας

Βαβουγιός Διονύσης, Καθηγητής ΠΤΕΑ Παν/μίου Θεσσαλίας

Βάος Αντώνιος, Καθηγητής, Ε.Ε.Α.Π.Η. Πανεπιστημίου Πατρών.

Βαρσαμίδου Αθηνά, Εκπαιδευτικός ΠΕ05 Β/θμιας, Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Κρήτης

Βελησσαρίου Ευστάθιος, Καθηγητής Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων

Βιβιλάκης Ιωσήφ, Καθηγητής, Τ.Θ.Σ. Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Βλάχος Βασίλης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Μηχανικών Πληροφορικής Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας

Γκόλτσος Κωνσταντίνος, Διδάκτωρ Φυσικής Αγωγής

Γρίβα Ελένη, Αν. Καθηγήτρια Παν/μίου Δυτ. Μακεδονίας

Δαλάκης Αντώνιος, Διδάσκων Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης

Δαρόπουλος Απόστολος, Σχολικός Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας, ΠΕ70

Δέδος Ζήκος, Αναπλ. Καθηγητής, Τ.Π.Τ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Δεληγιάννης Δημήτριος, Αντιδήμαρχος Κοινωνικής Πολιτικής Δήμου Λαρισαίων, Διδάκτωρ Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Σύμβουλος- καθηγητής του ΕΑΠ

Δημητρίου Ελένη, Δρ. Αθλητικής Ψυχολογίας

Δημιουργία και Διαχείριση Ηλεκτρονικής Τάξης – LearnPress, το δωρεάν και εύχρηστο WordPress plugin	163
Ο Εννοιολογικός Χάρτης στην παιδαγωγική της σχολικής τάξης: Το παράδειγμα στο μάθημα Στοιχεία Ειδικής Διατροφής του ΕΠΑΛ	168
Ειδική Αγωγή	171
Αναφορά μουσικοθεραπευτικής συνεδρίας	172
Εκπαίδευση Ενηλίκων	178
Εργαστήριο για τη Μετασχηματίζουσα Μάθηση και οι τεχνικές της: πιλοτικό επιμορφωτικό για τη μεντορεία στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης των φοιτητών/τριών	179
Εκπαιδευτική Ρομποτική και Τεχνολογία	191
“Ζωντανά” διδακτικά σενάρια με τη χρήση της πλακέτας Makey-Makey και τον προγραμματισμό αυτής μέσα από το περιβάλλον του Scratch	192
Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών	197
Αντλώντας κοινωνική ιστορία μέσα από τα αγιολογικά και ρητορικά κείμενα	198
Ανάπτυξη δεξιοτήτων αναγνώρισης και καταγραφής των κινδύνων για τη σχολική ασφάλεια και υγιεινή	209
Βιωματικές ομάδες εκπαιδευτικών: «Μαθαίνοντας να οριοθετώ μέσω της αποτελεσματικής επικοινωνίας στη σχολική κοινότητα για την καλύτερη συνεργασία σχολείου - οικογένειας»	223
Καινοτόμες δράσεις στην Εκπαίδευση	230
Scientix και Εκπαίδευση. Μια προστιθέμενη αξία για τους εκπαιδευτικούς	231
Όταν τα έθνη διχάζονται...οι τάξεις ενώνονται	235
Παραγωγή Βιοπετρελαίου	245
Ανάπτυξη της Συναισθηματικής Νοημοσύνης μέσα στην τάξη. Προτάσεις πρακτικών εφαρμογών.	252
Ο Δικαιωματούλης μας μαθαίνει τα δικαιώματά μας	264
Τέχνη και Εκπαίδευση	286
Ανακαλύπτοντας τις έννοιες της ευθύνης και της συνευθύνης μέσα από την Τέχνη	287
Εκπαιδευτικά Σενάρια όλων των Ειδικοτήτων	291
Καινοτόμες διδακτικές πρακτικές και μέθοδοι στον εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ01.	291
Ποιος είναι για μας ο «άλλος»; Διδακτική πρόταση ψηφιακού γραμματισμού στο μάθημα των Θρησκευτικών.	292
Καινοτόμες διδακτικές πρακτικές και μέθοδοι στον εκπαιδευτικό κλάδο ΠΕ02.	302
Ομηρικά έπη <i>Οδύσσεια</i> ι 513-630: Η πορεία του Οδυσσέα προς την ύβρη και η απάντηση του Δία.	303
Προσπάθεια ανατροφοδότησης του έπους της Ιλιάδας στο τέλος της σχολικής χρονιάς ...	324
Α ' Παγκόσμιος Πόλεμος: Όλη η Γη, ένα θέατρο Πολέμου» Ένα διδακτικό σενάριο Νεότερης Ιστορίας με χρήση ΤΠΕ.	336

Ανακαλύπτοντας τις έννοιες της ευθύνης και της συνευθύνης μέσα από την Τέχνη

Γιωτόπουλος Γεώργιος

Εκπαιδευτικός ΠΕ.84, Υποδιευθυντής στο ΔΙΕΚ Πάτρας,
ggiotop@gmail.com

Στασινοπούλου Ευσταθία

Φοιτήτρια ΕΛΠ στο ΕΑΠ,
ststeisi@gmail.com

Εισαγωγή

Σε αυτή την εργασία γίνεται παρουσίαση της μεθόδου «Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσω της Αισθητικής Εμπειρίας» του Α. Κόκκου που αφορά στην ευθύνη και τη συνευθύνη μεταξύ των μαθητών και των ενήλικων εκπαιδευόμενων. Ο σκοπός της εργασίας αφορά στη διερεύνηση των εννοιών της ευθύνης και της συνευθύνης από τους συμμετέχοντες μέσω της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας. Οι στόχοι σε επίπεδο γνώσεων είναι να αναγνωρίζουν τις στερεοτυπικές συμπεριφορές που υπάρχουν στην κοινωνία και αναπαράγονται, τόσο στον εαυτό τους όσο και στους συμμαθητές / ενήλικες εκπαιδευόμενους. Σε επίπεδο δεξιοτήτων να αναλύουν και να αποκωδικοποιούν τα μηνύματα που ενέχονται στα έργα τέχνης, ενώ σε επίπεδο στάσεων να συνεργάζονται από κοινού με τους συναδέλφους τους (αντίστοιχα να συνεργάζονται από κοινού οι μαθητές/τριες) τόσο κατά την υλοποίηση της μεθόδου, όσο και μετά το πέρας αυτής.

Περιγραφή της μεθόδου

Η μέθοδος του Κόκκου (2011:97-100) βασίζεται σε έξι διαφορετικά στάδια. Καταρχήν γίνεται διερεύνηση της ανάγκης για κριτικό στοχασμό (στάδιο 1). Κατόπιν, οι συμμετέχοντες εκφράζουν γραπτά τις απόψεις τους (στάδιο 2). Στο τρίτο στάδιο προσδιορίζονται οι απόψεις και τα υποθέματα που θα εξεταστούν με τη δημιουργία κριτικού/ών ερωτήματος/ων. Στο τέταρτο στάδιο επιλέγονται από την ολομέλεια τα έργα τέχνης τα οποία θα τύχουν διερεύνησης. Το πέμπτο στάδιο υλοποιείται με τη χρήση του μοντέλου των τεσσάρων φάσεων του Perkins (1994) και αφορά στον κριτικό στοχασμό μέσω της αισθητικής εμπειρίας. Τέλος, στο έκτο στάδιο, γίνεται η επαναξιολόγηση των παραδοχών (Mezirow, 2007), δηλαδή γράφονται εκ νέου οι απόψεις τους, αφού έχουν παρακολουθήσει το πέμπτο στάδιο και γίνεται η σύγκριση με τις γραπτές τους διατυπώσεις στο δεύτερο στάδιο. Η μέθοδος του Κόκκου έχει ήδη εφαρμοστεί σε διαφορετικά τμήματα τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης (Γιωτόπουλος, 2014 · 2016, Γιωτόπουλος & Στασινοπούλου, 2016 · 2017). Τα εικαστικά έργα που θα χρησιμοποιηθούν για την υλοποίηση του εργαστηρίου είναι του Marc Chagall. Το πρώτο έχει τίτλο, “Ο περίπατος - The Promenade” και φιλοτεχνήθηκε το 1918, ενώ το δεύτερο, είναι πάλι του ίδιου εικαστικού, έχει τίτλο “Πάνω από την πόλη – Over the Town” και επίσης φιλοτεχνήθηκε το 1918.

Προαπαιτούμενα

Απαραίτητη προϋπόθεση για να υλοποιηθεί το εργαστήριο, είναι να γνωρίζονται μεταξύ τους οι συμμετέχοντες και να υπάρχει οικειότητα για να μπορέσουν να εκφράσουν ελεύθερα και χωρίς πίεση τις απόψεις τους. Ο εκπαιδευτής θα πρέπει να αφιερώσει ικανό χρόνο προκειμένου «να σπάσει ο πάγος», έτσι ώστε να επικοινωνήσουν οι συμμετέχοντες πιο άνετα μεταξύ τους. Επίσης, μέσω της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας μπορεί πιο εύκολα να επέλθει η οποιαδήποτε αλλαγή στις στάσεις τους και σίγουρα «πολύ

περισσότερο απ' ό τι η ανάγνωση φυλλαδίων ή η παρακολούθηση μιας διάλεξης» (Πολέμη – Τοδούλου, 2005).

Εργαστηριακά μέσα

Απαραίτητη θεωρείται η χρήση πίνακα (μαρκαδόρου ή κιμωλίας) και επικουρικά η χρήση χαρτοπίνακα. Επίσης, η χρήση βιντεοπρωτόκολλα για την προβολή τόσο του θεωρητικού μέρους, όσο και των δύο εικαστικών έργων, είναι αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού.

Περιγραφή υποενοτήτων – Διδακτική προσέγγιση

Εισαγωγή

Τεχνικές Διδασκαλίας: Εισήγηση, συζήτηση, ερωταποκρίσεις

Μέσα διδασκαλίας: Πίνακας, Διαφάνειες

Πρώτο στάδιο: Διερεύνηση της ανάγκης για κριτικό στοχασμό

Επιλογή θέματος: Ευθύνη και συνευθύνη.

Τεχνική προσέγγισης: Καταιγισμός ιδεών.

Μέσα διδασκαλίας: Πίνακας, Διαφάνειες, φύλλο εργασίας.

Δεύτερο στάδιο: Οι συμμετέχοντες εκφράζουν τις απόψεις τους

Τεχνική προσέγγισης: Καταιγισμός ιδεών, συζήτηση, εργασία σε ομάδες.

Μέσα διδασκαλίας: Πίνακας, Διαφάνειες, φύλλο εργασίας.

Τρίτο στάδιο: Προσδιορισμός των απόψεων που θα εξεταστούν. Δημιουργία κριτικού ερωτήματος

Τεχνική προσέγγισης: Συζήτηση, εργασία σε ομάδες.

Μέσα διδασκαλίας: Πίνακας, Διαφάνειες.

Τέταρτο στάδιο: Επιλογή των έργων τέχνης

Τεχνική προσέγγισης: Συζήτηση, εργασία σε ομάδες.

Μέσα διδασκαλίας: Πίνακας, Διαφάνειες.

Πέμπτο στάδιο: Κριτικός στοχασμός μέσω της αισθητικής εμπειρίας

Τεχνική προσέγγισης: Συζήτηση, εργασία σε ομάδες, μοντέλο του Perkins (1994): αφορά στην άντληση νοήματος κατά την παρατήρηση έργων τέχνης και στην «ανάπτυξη στοχαστικής διάθεσης». (Μέγα, στο Κόκκος, 2011:45). Αφορά σε τέσσερα στάδια: Α) Χρόνος για παρατήρηση Β) Ανοικτή και περιπετειώδης παρατήρηση Γ) Ξεκάθαρη, αναλυτική και εις βάθος παρατήρηση. Δ) Ανασκόπηση της διεργασίας. (Μέγα στο Κόκκος, 2011:46-47)

Μέσα διδασκαλίας: Διαφάνειες.

Έκτο στάδιο: Επαναξιολόγηση των παραδοχών

Τεχνική προσέγγισης: Συζήτηση, εργασία σε ομάδες.

Μέσα διδασκαλίας: Πίνακας.

Δραστηριότητες

Μέσω της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας και της παρακίνησης των συμμετεχόντων σε όλα τα στάδια, θα διερευνηθεί η οποιαδήποτε μεταβολή στις παραδοχές και τα στερεότυπα που ενδεχομένως έχουν, σχετικά με το εξεταζόμενο θέμα. Ιδιαίτερα οι γραπτές ατομικές δραστηριότητες στα στάδια δύο και έξι θα δώσουν τις απαραίτητες πληροφορίες που σχετίζονται με την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης απέναντι στις παραδοχές.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία η πρωτοτυπία έγκειται στο γεγονός ότι τα εξεταζόμενα εικαστικά έργα είναι δύο στο σύνολό τους, ενώ η διερεύνησή τους γίνεται με τη σειρά. Αμέσως μόλις τελειώσει η διερεύνηση του πρώτου εικαστικού έργου, ξεκινάει η εφαρμογή των φάσεων του Perkins στο δεύτερο. Με αυτόν τον τρόπο, μπορούν να δουν συμπληρωματικά και από άλλη οπτική γωνία το εξεταζόμενο θέμα. «Το καλό κλίμα συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχόντων, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και ο ενεργός ρόλος του εκπαιδευτή ως

εμπυχωτή και αρωγού στην όλη διαδικασία, μπορεί να έχει εξαιρετικά αποτελέσματα τόσο κατά την εφαρμογή της μεθόδου, όσο και μετά το πέρας αυτής. Η ίδια η μέθοδος μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους να αναπτύξουν σχέσεις και να διαμορφώσουν το κατάλληλο εκπαιδευτικό κλίμα» (Γιωτόπουλος, 2014:196). Η μέθοδος του Κόκκου, μπορεί να συντελέσει στη βαθμιαία ενίσχυση της κριτικής σκέψης και μάλιστα από σχετικά νεαρή ηλικία, να τους βοηθήσει να συνειδητοποιήσουν τις διαφορές που ενδεχομένως υπάρχουν στον τρόπο που σκέφτονται, έτσι ώστε «να βοηθήσει τους ανθρώπους να γίνονται κριτικά στοχαστικοί απέναντι σε αυτή την καθημερινή 'επίθεση' εικόνας και πληροφόρησης που δέχονται, από τα διάφορα τεχνολογικά μέσα γύρω μας» (Γιωτόπουλος, 2014:215).

Ευχαριστίες

Ευχαριστίες αποδίδονται στην κ. Καγιαβή Μαρία για την παρουσίαση του βιωματικού εργαστηρίου στην Αθήνα με τίτλο: «Ορίζοντας την έννοια της ευθύνης με τη χρήση της τέχνης» στην ημερίδα «Η χρήση της Τέχνης στην Εκπαίδευση», στις 11 Νοεμβρίου 2017. Η ημερίδα πραγματοποιήθηκε από τη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του ΕΑΠ, ενώ επιστημονικός υπεύθυνος ήταν ο καθηγητής του ΕΑΠ κ. Αλέξης Κόκκος.

Αναφορές

Perkins, D. (1994). *The Intelligent Eye: Learning to Think by Looking at Art*. Los Angeles: J. Paul Getty Museum.

Mezirow, J. και Συνεργάτες. (2007) *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γιωτόπουλος, Γ. & Στασινοπούλου Ε. (2017). Τέχνη και φυλετικός ρατσισμός: Βιωματική μάθηση σε πίνακα του Domingo Ulloa. *Πρακτικά 3^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας*, 3, 343-347. Λάρισα.

Γιωτόπουλος, Γ. & Στασινοπούλου Ε. (2016). Ανάδραση από 14 εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές ενηλίκων σχετικά με τη μέθοδο της Μετασχηματίζουσας Μάθησης μέσω της Αισθητικής Εμπειρίας. *Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας*, 2, 484-492. Λάρισα.

Γιωτόπουλος, Γ. (2016). Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες με τη μέθοδο του Α. Κόκκου. Εφαρμογή σε πίνακα του Rockwell. *Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας*, 4, 158-164. Λάρισα.

Γιωτόπουλος, Γ. (2014). *Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία στο πλαίσιο της Τυπικής (Δευτεροβάθμιας) και Μη Τυπικής Εκπαίδευσης*. Διπλωματική Εργασία. Πάτρα: ΕΑΠ.

Κόκκος, Α. και Συνεργάτες. (2011). *Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Πολέμη-Τοδούλου, Μ. (2005). *Η Αξιοποίηση της Ομάδας στην Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Παράρτημα

Προτεινόμενα φύλλα εργασίας. Επιπλέον υλικό για τον εκπαιδευτικό σχετικά με το 5ο στάδιο.

Φύλλα Δραστηριοτήτων

Ανάλυση του 5ου σταδίου της μεθόδου του Κόκκου. (Κόκκος, 2011:105-109)

1^η φάση: Χρόνος για παρατήρηση

Δράση 1: Αυθόρμητη παρατήρηση. Οι συμμετέχοντες παρατηρούν προσεκτικά τους πίνακες (με τη σειρά, πρώτα τελειώνει η ανάλυση του πρώτου πίνακα και μετά ξεκινάει η ανάλυση του δεύτερου πίνακα) χωρίς να σχολιάζουν.

• Δράση 2: Έκφραση των πρώτων παρατηρήσεων. Εκφράζονται γνώμες και απόψεις – κυρίως περιγραφικού τύπου.

• Δράση 3: Έκφραση των πρώτων ερωτημάτων. Διατύπωση ερωτημάτων από τους συμμετέχοντες σχετικά με το τι τους προξενεί το έργο, π.χ. πού κοιτάζει, ποιον κοιτάζει, πού πάει, το φως από πού έρχεται, κλπ.

• Δράση 4: Εντοπισμός του κεντρικού ερωτήματος. Ποιο είναι το κεντρικό ερώτημα της ομάδας; Πού εστιάζεται κυρίως;

2^η φάση: Ανοικτή και περιπετειώδης παρατήρηση

Διερεύνηση με ανοιχτό πνεύμα και δημιουργική διάθεση, με στόχο να ληφθούν υπόψη όλα τα στοιχεία που το συνθέτουν.

• Δράση 1: Διέγερση της προσοχής. Τι συμβαίνει στον πίνακα; Ποια ιστορία περιέχει;

• Δράση 2: Αναζήτηση της ψυχικής διάθεσης. Έκφραση συναισθημάτων που σχετίζονται με το έργο. Πώς σας φαίνεται η γυναίκα στο κέντρο; Ο άνδρας; κ.ο.κ.

• Δράση 3: Αναζήτηση εκπλήξεων. Εξέταση με πολύ προσοχή του πίνακα και εντοπισμός παράξενων αντικειμένων ή χρωματικών συνδυασμών που μέχρι τώρα δεν είχαν προσεχτεί. Αναζητείται στοιχείο ικανό για να πυροδοτήσει τον κριτικό στοχασμό.

3^η φάση: Αναλυτική και βαθιά παρατήρηση

• Δράση 1: Επάνοδος στις εκπλήξεις και προσπάθεια ερμηνείας τους. Αυτά που είδαμε πριν προσπαθούμε να τα συμβολίσουμε, να τους δώσουμε ένα νέο νόημα, μια νέα ερμηνεία.

• Δράση 2: Επάνοδος στο αρχικό κεντρικό ερώτημα. Π.χ. τι σημαίνει το βλέμμα της γυναίκας; Του άνδρα; Ανακάλυψη πλήθους νοηματοδοτήσεων για απόδοση έγκυρων ερμηνειών του έργου.

• Δράση 3: Επεξεργασία του κριτικού ερωτήματος η οποία συνδέεται με το έργο τέχνης. Όσο προχωράει η διεργασία «οι φοιτητές κατακτούν οριζόντιες ικανότητες: μαθαίνουν να παρατηρούν, να σκέφτονται ολιστικά, να αξιοποιούν τις τέχνες για να ερμηνεύουν βαθύτερα την πραγματικότητα» (Κόκκος, 2011:108).

4^η φάση: Ανασκόπηση της διεργασίας

«Οι φοιτητές αναστοχάζονται συνθετικά επάνω στο έργο έχοντας υπόψη την εμπειρία των προηγούμενων φάσεων. Αναμένεται εκτίμηση για υπέρβαση της στερεότυπης κυρίαρχης άποψης» (Κόκκος, 2011:108)